Teater musik film

Musikhögtid i Oscars.

De årligen återkommande kyrkosångshögtider som sedan 1934 anordnats av Stockholms stifts kyrkosångsförbund i olika kyrkor i huvudstaden bär vittne om ett energiskt arbete under årens lopp och kommer troligen att ge eftervärlden en värdefull bild av hur våra kyrkomusikaliska ideal förändrats och utvecklats. Årets musikhögtid, som ägde rum på söndagen i Oscarskyrkan, kommer säkert att intaga en rangplats i den trettonåriga programserien. En samling renare och vackrare körkompositioner än de sex a cappella-hymner som där framförde får man leta efter inom ramen för nutida svensk tradition på området. Här fanns ingenting av sentimentalitet och jolmigt klangfrosseri. David Wikander har i en kort tonsättning utnyttjat den för kanonarbete så tacksamma "In dulci jubilo". Otto Olsson var representerad med en tonsättning över "Jesus Kristus är vår hälsa", gävlebon Gottfrid Berg, en den goda körstilens väldige förkämpe, med en fint polyfonerad sats, de andra tre var kyrkosångens specielle vän, östgötaprosten F. M. Allard, den produktive Gunnar Thyrestam i Koppaberg och till sist gamle John Morén med sin jubelmotett över texter ur Psaltaren. Stiftets förbundskör sjöng utmärkt, kanske lite segt tilhand men med vacker klang, under Folke Brundins ledning. Att efter dessa sånger och biskop Jonzons tal framföra ett så utåtriktat verk som Enrico Bossi "Cantate domino" var något av en attraktionslinjer (precis som de platta och omotiverade orgelackord som avslutar själva kompositionen) trots att David Ahlén svarade för fin körklang. Desto större behållning hade man av att lyssna till Bachs härliga reformationskantat "Gott der Herr" (nr 79), som inledde konserten. Flera repetitioner hade inte skadat, men sådant är tyvärr ett svårlöst ekonomiskt spörsmål. Och alla gjorde det bästa av situationen, både solister, kör och orkester. Att det även bland lekmän och kyrkhesökare finns ett levande intresse för denna musik bevisade de fullsatta bänkarna i kyrkan.

I. B—n.

★

★Enrico Campajola avslutar sin svenska konsertturné med en sista konsert i lilla konserthussalen i afton måndag. Programmet upptar Vitali: Chaconne, César Francks A-dursonat, Bloch: Nigun, Tjaikovskij: Sérenade Mélancolique och slutligen Caprice nr 24 av Paganini. Vid flygeln: Harry Ebert.

Tino Rossi kommer i kväll.

I kväll kl. 19.08 kommer den franske filmidolen och sångaren Tino Rossi till Stockholms Central från Köpenhamn där han vid flera framträdanden tagit den danska publiken med storm. Hans 14 dagars turné i Sverige tar sin början med ett framträdande på Konserthuset tisdagen den 19 november.

★

Måndagens filmpremiärer:

Saga har i kväll premiär på "Barbacka", en film av Majken Cullberg med Gunnel Broström, Erik Hell, Sven Lindberg, Douglas Håge, Gösta Cederlund och Ivar Kåge i de ledande rollerna. Regi Bengt Ekerot, officiin Europafilm.

Röda kvarn presenterar "Mildred Pierce — en amerikansk kvinna" med Joan Crawford, Jack Carson och Zachary Scott i huvudrollerna. Filmen är byggd på James M. Cains roman. Regi Michael Curtiz, officiin Warner Bros.

På Skandia får man se Lauren Bacall i "Som hemlig agent" med Charles Boyer som motspelare och med Katina Paxinou i en ledande andraplansroll. Victor Francen och Peter Lorre är också med. Regi Herman Shumlin, officiin Warner Bros.

Rialto visar "Claudia", en filmatisering av Rose Frankens pjäs, som har getts på Dramaten med Inga Tidblad, i Göteborg med Wanda Rothgardt och på turné med Birgit Tengroth. I filmen spelas Claudias roll av Dorothy McGuire, Robert Young är hennes motspelare. Regi Edmund Goulding, officiin Fox.

Aveny ger "Kärlek och champagne", en komedi med Ray Milland och Olivia DeHavilland. Regi Sidney Lanfield, officiin Paramount.

★

Stockholms körförbunds förbundsamkväm i Konserthuset på söndagseftonen formade sig till en hyllning både för Norge och för hedersledamoten pianisten Märtha Ohlson. CPF:s sångkör under ledning av Sven Bergman sjöng norska sånger och visade en film från körens sångarfärd i Norge i somras. Märtha Ohlson spelade stycken av Grieg och hyllades med ett tal av ordföranden, rektor Grimlund. En i körens insamlad gåva jämte adress och blommor överlämnades. Festen avslutades med Ja vi elsker samt en insamling för Europahjälpen.

★

★Ewa Bandrowska sjunger vid sin konsert i afton måndag i Konserthusets stora sal en grupp gammaldanska sånger av Lotti, Grétry och Isouard, vidare Duparc och Ravel, Lisa reslitiv och aria ur Debussys opera "Den förlorade sonen", en grupp spanska sånger av de Falla, Obradors och Joaquin Nin samt 3 sånger av Chopin. Wladyslaw Szpilman vid flygeln.

★Sixten Eckerberg, Göteborgs orkesterförenings dirigent, gästar om onsdag Konsertföreningen i den tredubbla egenskapen av dirigent, solist och tonsättare. Det intressanta program han ställt upp bjuder på idel nyheter för stockholmspubliken: Mozarts Pianokonsert nr 9, Esa-dur, fransmannen Barraudé orkesterdikt Offrande åt une ombre och Eckerbergs egen Symfoni nr 2.

★Shura Cherkassky spelar vid sin pianosoffén på torsdag i Konserthusets stora sal Händel: aria med variationer, Brahms f-mollsonat, en grupp Chopin, vidare Prokofiev sonat nr 3, Ravels Ondine och som nyhet för Stockholm den amerikanske tonsättaren Morton Goulds Boogie-Woogie-etyd. Programmet avslutas med Liszts Ungerska rapsodi nr 11.

★Stockholms resoklubb anordnar musikgåsningstävlan, jazzmusiker —konsertmusiker i dag måndag. Ledare kapellmästare E. Eckert-Lundin. Dans. Lokal HSB-salen, Fleminag. 41 kl. 20.

★

Teatrar och konserter.

Operan: kl. 20 Falstaff.
Dramatiska teatern (stora scenen): kl. 20 Silkeborg.
Dramatiska teatern (lilla scenen): kl. 20 Brott i sol.
Vasateatern: kl. 20 Fatrasket.
Blancheteatern: kl. 20 Kär de Mumma revystugu.

Kunglighet hos lundsbergarna

Prinsessan Sibylla med frih. von Essen, Signildsberg, t. v., och vice ordf. i föreningen Björn Edström, t. h.

I föreningen Gamla Lundsbergares middag på Strand efter årsmötet i lördags deltog prins Gustaf Adolf och prinsessan Sibylla. Direktör C. G. Rising, som avgått som ordförande i skolans styrelse, avtackades och fick en hedersgåva av de gamla Lundsbergarna. I middagen deltog 200 damer och herrar. Greve Gösta Bonde valdes till föreningens ordförande.

För Edra vänner i Amerika och England

THIS LAND OF SWEDEN

av

Prins Wilhelm

Med illustrationer

I denna volym har samlats ett antal svenska landskapsskildringar, som förut publicerats i de båda böckerna FRITT LAND (1940) och INOM EGNA GRÄNSER (1944). Därtill har fogats ett avsnitt ur memoarboken ALLE MANS KATT (1938) samt två nyskrivna artiklar.

Häft. 16:—, inb. 20:—, halvfr. bd 28:—.

En NORSTEDTS bok

C.L.O.C. Originallikör

UTMINUTERINGSPRISER PR. HALVLITERBUT.

C. L. O. C. BRUN ETIKETT, den gamle danske likören. 13.35
C. L. O. C. ORANGE 14.00
C. L. O. C. CACAO 13.35

Internationell festsoaré på Stockholms högskola.

Internationellt brokigt var det program Stockholms förenade studentkårers förbundsstyrelse och Kursverksamheten vid Stockholms högskola bjöd på vid söndagens välkomponerade välgörenhetssoaré på Kårhuset. Festen var, som med, kand. Hans Hartelius, ordförande i Förbundsstyrelsen, uttryckte det i sitt öppningsanförande, anordnad på årsdagen av tyskarnas avrättande av några tjeckiska studenter. Och lika internationell var den 600-hövdade publiken. Gösta Cederlund som trevlig conferencier svarade för presentationen av artisterna. Maria Ribbing sjöng folkvisor från Europa ackompanjerad av Stig Ribbing. Framtidens internationella studentarbete kommenterades av jur. kand. Curt-Steffan Giesecke. Ellen Rasch dansade med rysligt temperament. Mignon Georgian sjöng ryska romanser och Gaston Philipson utförde en scen ur Sacha Guitry's "Faisons un rêve". Programmets höjdpunkt var utan tvekan den estniska pianisten Kähi Laretska framträdande, vilket mottogs med högljutt jubel. En överraskning hade man också i beredskap. Den tjeckiske sångaren Milo Luka gjorde sitt enda gästspelframträdande på svensk scen under sin mellanlandning på väg till Amerika och mottogs även han med stor acklamation.

Under tiden pågick i olika delar av kårhuset recitation av mer eller mindre kända diktare, sång av tjeckiska studenter, av Thomas Funck och Lillemor Ahlman. Vidare talade dr Dystra om Java illustrerad med färgfilm och rektor Sven Björklund kåserade om Europa i nöd — Europa i studier. Och dessemellan åt man korv i en internationell bar, fiskade i fiskdamm och hade roligt på olika sätt. En av höjdpunkterna i programmet var också den bokauktion, som anordnats med signerade bokexemplar av bl. a. John Steinbeck, Artur Lundkvist m. fl. Dessutom förekom också amerikansk och fransk allsång, vanlig modern dans och under en paus kanske mindre vanlig dans av Elisaveta, som även roade sin publik med uppläsning av ryska fabler. Behållningen går oavkortad till Internationella studenthjälpen, och då samtliga artister ställt sina krafter till förfogande gavs blev den helt säkert den bästa tänkbara.

Norr vann mot Söder i schack, 128½–121½.

Den stiftsta schacktävling som hittills anordnats i Europa hölls på söndagen i Blå hallen. Södermalms nio schackklubbar hade utmanat Stockholms övriga 13 schackklubbar och 250 spelare ställde upp från vardera sidan.

Så gott som alla Stockholms bästa spelare hade mött upp. I Norrs lag spelade vid de tre första borden E. Lundin, G. Stoltz och G. Danielsson, och deras motståndare i Söders lag var F. Ekström, Z. Nilsson och K. Sköld, samtliga landslagsspelare.

Före matchen hälsade Stockholms schackförbunds ordförande advokat Folke Rogard de 500 spelarna och överlämna. de ordet till chefredaktör B. Brilloth, som förklarade tävlingarna öppnade. De 250 schackklockorna satte därefter i gång sitt tickande. Norr vann första partiet och detta blev den avgörande tendensen i matchen.

Stridens förlopp kunde avläsas på en jättelik "barometer", där Norrs röda pelare för det mesta stod något högre än Söders blå. När striden efter fem timmars speltid var till ända kunde Norr notera en ganska knapp men klar seger med 128½ poäng mot 121½.

Tävlingen avslutades med att advokat Rogard å Stockholms schackförbunds vägnar överlämnade förbundets hedersdiplom till Stockholms-Tidningens chefredaktör dr Brilloth. Denne tackade spelarna för tävlingen och belyste matchen med några siffror. Sammanlagt hade 8 000 schackpjäser använts, c:a 25 000 drag hade gjorts på schackbrädena och spelarna hade inalles använt en speltid av c:a 2 000 timmar för att slutföra matcherna. Till sist överlämnade dr Brilloth till landslagsspelaren Stoltz ett hederspris för hans väl genomförda offerparti mot Z. Nilsson.

Matcherna vid de tio första borden gav följande resultat:

E. Lundin ½—F. Ekström ½, G. Stoltz 1—Z. Nilsson 0, G. Danielsson 1—K. Sköld 0, B. Sundberg ½—W. Pettersson ½, E. Dahlqvist 1—D. Svedberg 0, S. Nyman ½—G. Holm ½, A. Bergqvist 0—R. Bjurulf 1, A. Werle 1—G. Magnusson 0, L. Lindberg ½—H. Björk ½, A. Sjöstam 0—R. Strand 1.

Doktorsdisputationer i Uppsala. För vinnande av fil. doktorsgrad försvarar fil. lic. Bengt Holmberg, gbg, i Uppsala lördagen den 7 december en avhandling med titeln "Tomt och toft som appelativ och ortnamnselement". För vinnande av anställning som docent försvarar med. kand. Vilhelm Hallberg lördagen den 7 december i Uppsala avhandlingen "A new metod for staining tubercle bacilli applicable also to the micro-organism of leproay and other acid-fast germs".

★

Docent Svanberg i första rummet.

UPPSALA, söndag. (TT) Större akademiska konsistoriet har på förslag till den efter professor Anton Blanck fr. o. m. nyåret ledigblivande professuren i litteraturhistoria med poetik vid Uppsala universitet i första rummet uppfört docent Viktor Svanberg, Uppsala, och i andra lektor Alf Kjellén, Eksjö. Konsistoriet har vidare bestutat förslå docenterna Dag Norberg, Torsten Krokström och Harald Eklund till inehavare av tre nyinrättade forskarstipendier vid universitetet.

Kar de Mumma AKTUELLT

(I Amerika har man nu börjat med äktenskapskurser för de gifteslystna)

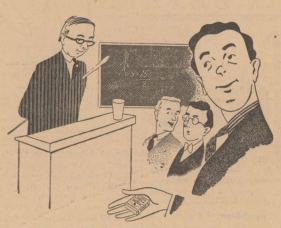

Äktenskapsskolan

Äktenskapsläraren: – Nå, kan lille Fabian säga mig vad som fordras för att ett äktenskap ska bli lyckligt?

Eleven: – Trohet, ömsesidig förståelse, en snäll och uppoffrande maka, stor barnaskara och en ask LÄKEROL till hands i förkylningstider.

Äktenskapsläraren: – Det är rätt, sitt med!

Läkerol — alltid aktuell

F. Ahlgrens Fabr. Fabrik Aft. Läkerol-Bolaget. Gävle Kungl. Hovleverantör

"- det är lögn att sitta stilla under läsningen."

Kajax i Aftonbladet om

Jonathan Stagges nyutgivna detektivroman

DEN GULA TAXIN

SKOGLUNDS Böcker

Sv. D. 18—11—46.

ENIAC —"elektronhjärnan"

Av

professor STIG EKELÖF.

I ett uppmärksammat Reutermeddelande för några dagar sedan refererades ett anförande, vari lord Louis Mountbatten redogjort för "elektronhjärnan" och "minnesmaskinen" — två apparater, som utgör ett gigantiskt komplement till de mänskliga sinnesförmögenheterna och därför inte betyder enbart en industriell utan en andlig omvälvning". Med "minnesmaskinen" torde åsyftas det projekt till ett mikrofilmbibliotek i skrivbordsformat, som skisserats av Vannevar Bush, den spekulative presidenten för Carnegie Institution i Washington, under kriget i egenskap av direktör för OSRD (Office of Scientific Research and Development) högste ledare av den gigantiska, tekniska och vetenskapliga kraftansträngning, som gav till resultat ekoradion och atombomben. Den intresserade kan ta del av projektet i Bushs i år utkomna bok "Endless Horizons" (Public Affairs Press). Såvitt jag vet är det här ännu blott fråga om planer på papperet.

"Elektronhjärnan" är däremot verklighet. Dess officiella namn är "Electronic Numerical Integrator and Computer", i dagligt tal "Eniac", och den har under kriget för amerikanska arméns räkning konstruerats och byggts vid Moore School of Electrical Engineering i Philadelphia. Dock rör det sig ej, som det korta tidningsmeddelandet möjligen kunde ge intryck av, om något slags motsvarighet till Carrel-Lindberghs konstgjorda hjärta, än mindre om en robot, utan Eniac är rätt och slätt en elektrisk räknemaskin, om också en i hög grad revolutionerande sådan, som väntas komma att medföra en fullständig omvälvning av hela den tillämpade matematiken och därmed bli av enorm betydelse för vetenskap och teknik.

Först några ord om Eniacs tillkomst. Som så många andra uppfinningar av stort fredligt värde har även Eniac framtvingats av krigets obönhörliga krav. Den skapades närmare bestämt som ett medel att vidga den "flaskhals" i den amerikanska krigsansträngningen, som uppkommit emedan beräkningen av nya skjuttabeller ej kunde hålla jämna steg med den snabba utvecklingen av nya typer eldvapen och ammunition. Som bekant måste man för att kunna effektivt utnyttja en kanon eller en granatkastare förfoga över skjuttabeller, vilka för den använda ammitionstypen ange projektilbanan vid olika utgångsvinklar, vind- och väderlekförhållanden m. m. Skjuttabellerna erhållas på rent matematisk väg genom sådana beräkningar, som fackmannen benämner "numerisk integration av projektilrörelsens differentialekvation". Detta innebär, att man, utgående från projektilens kända utgångshastighet och utgångsriktning även som dess empiriskt bestämda luftmotstånd vid olika hastigheter genom ett mödosamt räknande konstruerar fram projektilbanan steg för steg. Enbart beräkningen av en bana tar för en ävad räknare, som har till sitt förfogande en vanlig "räknesnurra", flera dagar i anspråk. Genom den hastiga tillkomsten av en mängd nya vapen under de första krigsåren blevo nu de amerikanska ballistikerna ställda på ett hårt prov. Efter hand fick Ballistic Research Laboratory till sitt förfogande över tvåhundra ävade räknare förutom en mycket stor maskinell utrustning. I denna ingingo bl. a. två "differential analyzers", ett slags jättelika räknemaskiner, även de för övrigt en produkt av Vannevar Bushs idérika hjärna. Trots dessa resurser uppstodo efter hand svåra stockningar i leveranserna till de stridande trupperna. Materielen hopades i utskeppningshamnarna och blev liggande där till ingen nytta, emedan de oumbärliga skjuttabellerna saknades.

I detta läge uppkom, det vill nästan synas som av en lycklig slump, kontakt mellan tre personer. Captain H. H. Goldstine vid Ballistic Research Laboratory, i det civila professor i matematik, bar ansvaret för att armén fick sina skjuttabeller. Dr J. W. Mauchly vid Moore School, fysiker och meteorolog, umgicks sedan länge med vissa ideer att med radioteknikens hjälp konstruera en räknemaskin, som skulle kunna lösa de dittills oöverkomliga problem han stött på vid sitt studium av väder och vind. Mr J. P. Eckert, ung nyexaminerad ingenjör från Moore School, energiknippe och en första rangens ingenjörsbegåvning, stod redo att söka utlopp för sin verksamhetslust. Resultatet av kontakten blev ett Government Contract till Moore School på byggandet av en maskin efter Mauchlys ideer med Eckert som teknisk ledare av företaget. Eniac är i hög grad ett "young man's job". Då företaget startade i juli 1943 voro de egentliga uppfinnarna Mauchly och Eckert 36 och 24 år gamla, Goldstine 30 år. Efter två års intensivt arbete stod Eniac färdig hösten 1945 och sattes genast in på sina avsedda militära uppgifter. Projektet hölls under hela byggnadstiden ytterst hemligt, först i februari i år lämnades de första meddelandena till den amerikanska pressen.

Vad är det nu, som skiljer Eniac från en vanlig räknemaskin av Odhner- eller Facit-typ? I korthet uttryckt representerar Eniac en vidareutveckling av en sådan rent mekaniskt verkande maskin i två olika avseenden. För det första räknar Eniac på rent elektrisk väg och som följd därav ojämförligt mycket hastigare än någon annan nu existerande maskin. Snabbheten är helt enkelt svindlande. Eniac adderar två tiosiffriga tal på 1/5 000 sekund och multiplicerar dem på 1/360 sekund. Den drar vidare en kvadratrot med nio siffror på 1/38 sekund. Då man därtill har möjlighet att låta olika delar av maskinen samtidigt utföra olika räkningar, så kan man få fram sådana fantastiska prestationer som två miljoner additioner av tiosiffriga tal per minut. I sanning, detta är skolpojkens vildaste önskedröm materialiserad! För det andra, och detta är minst lika viktigt, kan Eniac bringas att automatiskt, utan ingrepp av människohand, genomföra ett helt räkneprogram, såsom beräkningen av en skara projektilbanor med olika utgångsbetingelser.

Det är knappast förvånansvärt, att en maskin med sådan prestationsförmåga också blir av imponerande yttre mått. Eniac täcker så gott som fullständigt väggarna i ett rum om 10×15 meter. Den är uppdelad i fyrtio olika enheter, som äro överskådade med lampor, rattar, kablar och andra elektrotekniska attribut. Medan en stor radiomottagare inehåller på sin höjd ett dussintal elektronrör och amerikanska arméns största ekoradioanläggning ungefär fyrahundra, finnas i Eniac 18 000 styeken! Bland mycket annat innehåller Eniac vidare 1 500 elektromagnetiska reläer, 70 000 elektriska motstånd, 10 000 kondensatorer samt 5 000 omkopplare och strömbrytare. Av elektrisk effekt förbrukas 150 kilowatt d. v. s. lika mycket som behövs för att driva ett par tusen radioapparater. Härav åtgå 80 kilowatt till upphettning av elektronrörens glödtrådar och 20 kilowatt till drift av tio fläktar, som blåsa fram mer än 1 000 m^3 kylluft per minut.

En maskin, som på egen hand skall genomföra ett räkneproblem, måste kunna prestera detsamma som ett räknebiträde av kött och blod. Den måste alltså först och främst behärska de fyra enkla räknesätten, addition, subtraktion, multiplikation och division. Den måste vidare vara kapabel att vid behov uppsöka på förhand givna talvärden. Slutligen måste den ha ett "minne", som sätter den i stånd att då så erfordras för senare användning magasinera under räkningens gång framkomna talvärden. Eniac kan allt detta. Givna talvärden inmatas dels med hjälp av hålkort, dels genom inställning av elektriska omkastare, switchar, var och en med tio olika lägen, representerande de tio möjliga värdena 0 till 9 hos en siffra på en viss plats i ett tal. I ett "function table" kan man med dylika switchar sätta upp 104 tolvsiffriga tal, som sedan uppsökas i det ögonblick de behövas. Eniacs minne är lokaliserat till tjugo stycken "accumulators", ackumulatorer. Dessa organ utföra de olika räkneoperationerna, men kunna dessutom vid behov magasinera tal. Räknecesultatet framkommer i form av hålkort, som i en speciell maskin omvandlas till kort med vanligt siffertryck.

Eniac har även en viss förmåga av urval, så att den vid en viss punkt av räkningarna kan bringas att, alltefter det erhållna resultatet, i fortsättningen följa det ena eller det andra räkneprogrammet. På detta sätt kan man exempelvis få maskinen att automatiskt ta om räkningen enligt en noggrannare metod, om den först använda ej ger önskat resultat.

Om vi nu ta som exempel beräkningen av projektilbanor, så kan Eniac ställas in så, att den steg för steg beräknar exempelvis 1 000 punkter av en bana, på hålkort reproducerar läget av låt oss säga var tiondе av dessa punkter för att slutligen, då en bana är färdigräknad, omedelbart övergå till en annan med ny utgångsriktning, beräkna denna, fortsätta med en tredje o. s. v. och slutligen stanna då exempelvis tio banor äro klara. I stället för de 2—3 dagar, som vid beräkning för hand krävas för att man skall få fram en bana nöjer sig Eniac med ett eller annat tiotal sekunder, en tid, som ofta är kortare än den projektilen själv använder för att gå från vapen till mål.

Eniacs kraftcentrum är oscillatorn, "the cycling unit", som oförtröttligt utsänder korta elektriska strömstötar eller strömimpulser, vilka användas både för utförandet av de olika räkneoperationerna och för att ge maskinens olika delar order om vad de i varje ögonblick ha att göra. Impulserna ha en längd av endast 1/500 000 sekund och kunna följa varandra med 1/100 000 sekunds mellanrum. Under varje tidsintervall av 1/5 000 sekund utsänder oscillatorn ett och samma mönster av nio olika impulsföljder. Denna tid, 1/5 000 sekund, blir därför en grundtid för maskinens arbete. För en addition åtgår ett sådant tidsintervall, som därför benämnes en additionstid. Övriga räkneoperationer kräva alla flera additionstider. Då Eniac skall prepareras för en viss uppgift brytes först hela räkneproblemet ned till en följd av operationer med de fyra enkla räknesätten jämte uppsökandet av på förhand givna talvärden. Därefter uppgöres ett "trafikdiagram", varur kan utläsas precis vad som skall hända under varje additionstid om 1/5000 sekund. Efter detta diagram uppkopplas sedan